

67. Стеријино позорје Извештај селектора

ВРЕМЕ ТЕСКОБЕ

Стеријино позорје није, нити је било, а ваљда неће ни бити ни пресек, ни просек позоришног стања духа, нити стања позоришта у Србији. Ова манифестација је, бар тако је доживљава већина позоришних делатника, снимак виталности, капацитета и потенцијала позоришних вредности преломљених кроз домаћу драмску литературу.

Најзначајнија тековина Стеријиног позорја је да опише модел света у коме живимо и установи какав је драмски израз тог модела и да на основу тога вреднује настале позоришне творевине.

О пандемији короне и њеном деловању, утицају на позоришни живот, само толико: исцрпла нас је, исцедила, испразнила, емотивно и ментално померила из тежишта. То може лако да се установи у бројним остварењима из минулог периода. Многи позоришно вредни послови претрпели су оштећења на структуралном, значењском и рецепцијском нивоу. Отуда се осећања тескобе, страха, потуљености, изнемоглости и разочарања намећу као опште стање духа које је запосело и наш позоришни простор. Када се томе дода и могућност да нашу културу преплави некултура која избија одасвуд, слика је још невеселија. Не преостаје нам ништа друго него борба да се и позоришни систем рехабилитује и ојача.

У минулом селекционом циклусу уживо сам видео 51 представу позоришта у Србији и региону, и седам представа у форми видео снимка. Од укупног броја премијерно изведених представа 21 је праизведба домаћих драмских дела, међу којима и три ауторска пројекта и четири драматизације прозних дела.

Између два Позорја уочиле су се учестале поставке класичних комада, укупно је изведено тринаест дела наше класике. Међу њима предњачи интересовање за дела Бранислава Нушића: изведено је шест Нушићевих наслова (два пута *Сумњиво лице*, један пут *Пројекција*, *Власи* и *Народни посланик* и ређе извођени комад *Не очајавајте никад*). Следи Јован Стерија Поповић са три драме изведене у протеклој сезони. Међу њима су и *Ајгуци*, Стеријина драма која се заиста ретко изводи. Занимљиво је да се пробудило интересовање за Трифковићеву *Избирачицу* која је постављена у два позоришта. У драгоцену и ређу истраживања драмске баштине спада и поставка експресионистичке драме *Код вечиће славине* Момчила Настасијевића. Редитељски приступ делима наших драмских класика кретао се од једноставне реконструкције развојног драматуршког увезивања, осавремењене верзије сложеније структуре, или гротескне стилизације, као и оне инсценације које одликује драмска пуноћа ликова. Било је и таквих у којима су сувишни, претерани, знаковно не увек развојни елементи претили да угрозе значење представе. Кад је реч о заступљености дела наших савременика и дела „живих класика“, играно је десет таквих драмских дела. Углавном су то комади чија је вредност већ про-

верена на Стеријином позорју, међу њима истичемо да су драме Љубомира Симовића игрane у три позоришта. Сматрам важним постављање текста *Окамењено море* Велимира Лукића у Позоришту „Бора Станковића“ у Врању. Приметно је да је од појаве пандемије коронавируса значајно опао број извођених драма наших писаца у региону и свету. У овом селекционом периоду бележимо само три српска драмска дела у региону: Нушићева *Пројекција* у Народном позоришту у Сарајеву и *Сумњиво лице* у Народном позоришту у Битољу (Северна Македонија), те Симовићево *Пушћујуће позориште Шойаловић* у истом театру. Подаци о заступљености наше драме ван наших граница у овом тренутку јасно говоре о неопходности значајнијег улагања у промоцију домаће драмске књижевности у региону и свету.

Већ неколико година позоришним репертоарима, не само у Србији, доминира тема женског стварања, страдања, женске улоге у друштву у свету мушкараца. Тако је и ове године. Чак и летимичан преглед наслова указује на такву тенденцију: *Ова ће бити истиа*, *Тријеле*, *Последње девојчице*, *Ја сам она која нисам* итд. Кружење тих мотива само указује да је осетљива проблематика положаја жене и потрага за њеним идентитетом у свету мушкараца увек актуелна. Свет, односно драматургија почива на историји мушко-женских, односно женско-мушких релација у непрестаном колоплету најважнијих егзистенцијалних питања (породице и породичних односа, одрастања и сазревања, политичког ангажмана, тираније капитала итд. У нашим позоришним круговима у унутрашњости говорка се и о томе да би било правично да се приликом селектовања представа узму у обзир и неки периферни, ванестетски фактори, да се уметнички резултати вреднују сразмерно, према уметничким ресурсима и финансијским параметрима, продукционим могућностима. Чини се, међутим, да Позорје мора да остане фестивал, репрезентација највећих целовитих остварења, а не потенцијалних а недосегнутих уметничких намера и циљева, ма колико такви пројекти били вредни уважавања. Стеријино позорје мора да остане циљ, врхунска тачка којој стреми српско позориште и до које се долази бескомпромисно.

Цитатност је као наслага постмодернизма, одавно, учестала појава у изградњи драмских дела. Паралелно са овим поступком, као нека врста његове надградње, често се у нашим позориштима прибегава изградњи драме по мотивима. Као што су некада, у недостатку домаћих оригинала, репертоаре српских позоришта заузимале „посрбе“, тако су се данас умножиле адаптације, драматизације или драме инспирисане насловима или настале по мотивима културних романа или филмских остварења. Ту се отвара поље за дискусију оригиналности драмског израза, нарочито када је реч о делима иностраног порекла. Ауторство новонастале форме је несумњиво, али питање оригиналног приступа грађи постаје врло сложено. А нарочито у светлу основне мисије Стеријиног позорја, идеје да се на овај начин подстиче, развија и унапређује савремени драмски израз у Србији.

Савремени српски драмски аутори у својим делима заокупљени су проблематиком времена у коме настају, упућују на његове противречности, изглобљеност, ломове и шокове. Драмски аутори (једнако припадници млађе генерације чија се поетика тек оформљује и драмски писци чија су драмска дела већ валоризована) трагају за одговором на важна друштвена питања, рат и његове трауматичне последице. У новије време појављују се и драме у којима се тематизује мигрантска криза, економска криза, питања родне и сексуалне опредељености, дистопија, глобализација. Кад је реч о логици изградње драме, присутни су различити поступци: „распарчавање“, монтажа, сегментација, дедраматизација драме итд. А кад је техника драмског исказа у питању, свакако се мора истаћи све присутније поетско обликовање драмског текста.

Приметно је да је и литерарни театар, упркос његовим противницима, још увек живахна и здрава форма. Традиционална драмска форма аристотеловско-хегелијанског устројства јесте начета, али не и истрошена. Ова форма, истина, полако узмиче пред фрагментарном и колажном, али комади великог обима који захватају животни ток томе одолевају.

Српска драмска класика, односно дела из драмске баштине у овој сезони учестала су у репертоарима наших позоришта, често ра-

дикално иновирана, реконструисана или деконструисана, сагледана у новом савременом светлу, иновирана, актуелизована.

Радује чињеница да је све више женских аутора међу писцима и редитељима и ауторским екипама (од девет изабраних представа четири су режирале жене).

Ведрину у нашу театарску стварност уноси и чињеница да су се међу ауторима чија су дела одабрана за овогодишње Позорје (или они чије су представе процењене као вредне) нашли и аутори идентификовани као успешни на Конкурсу Стеријиног позорја за савремени драмски текст.

Међутим, не радује чињеница да је у минулој сезони евидентно мали број дела наших драмских писаца савременика, етаблираних и уважених, наградама потврђених аутора, а нарочито нема праизведби њихових драмских дела.

На крају, истичем најважнију карактеристику овогодишњег такмичарског програма која проистиче из основне мисије Стеријиног позорја, а то је заступљеност првоизведених, оригиналних драмских дела: од девет представа у такмичарском програму пет су праизведбе, од којих су четири оригиналне драме а једна је драматизација романа. Када се овоме додају и подаци да ће на отварању, као и на затварању Стеријиног позорја бити изведене праизведбе драмских дела, стиче се оптимистична слика о остваривању мисије Стеријиног позорја.

ТАКМИЧАРСКА СЕЛЕКЦИЈА 67. СТЕРИЈИНОГ ПОЗОРЈА

1. ИЗБИРАЧИЦА, писац **Коста Трифковић**, режија **Ива Милошевић**; **Народно позориште/Народно казалиште/НЕРСИННАЗ Суботица**

Из Трифковићеве водвиљске структуре *Избирачице*, редитељка Ива Милошевић у први план излучује критички однос према питању слободе и слободног избора, а потискује данас излишни обрачун комедиографа који се тиче недаћа војвођанског грађанства на измаку деветнаестог века. Тако ликови беспрекорно реконструисане бидермајер епохе, делују из перспективе савременог гледаоца као ликови театра апсурда, или су налик луткама чије конце вуче церемонијал-мајстор скривених моћи, у складу с правилима бидермајер епохе, што врло често подразумева и одрицање од сопственог, интимног става, порицање сопства, односно идентитета. Другачије речено, ради се о префињеном облику тлачења и тираније.

2. ПРОТЕКЦИЈА, писац **Бранислав Нушић**, режија **Кокан Младеновић**; **Народно позориште Сарајево (Босна и Херцеговина)**

У *Прошекцији* Кокан Младеновић предочава театарску слику друштва дубоко захваћеног корупционаштвом и непотизмом, друштва алаве бирократије и политичких накарада. Нушићевом *Прошекцијом*, пре сто година отворено је Народно позориште у Сарајеву. Кокан Младеновић мудро и духовито креира делотворан концепт представе: сједињује два света, прошло и садашње, водвиљско и ангажовано, класично и савремено. Као аутор адаптације Милена Богавац додала је ангажоване сонгове, актуелизовала и модернизовала дијалог, и најважније, повезала судбину протагонисте са судбином Бранислава Нушића. Тако је Нушићев доброћудни смех Младеновић претворио у разорно сурову комику и сатиру.

3. КОД ВЕЧИТЕ СЛАВИНЕ, ПИСАЦ Момчило НАСТАСИЈЕВИЋ, РЕЖИЈА Соња ПЕТРОВИЋ; СРПСКО НАРОДНО ПОЗОРИШТЕ Нови Сад и ЦЕНТАР ЗА РАЗВОЈ ВИЗУЕЛНЕ КУЛТУРЕ Нови Сад

Поетска и музичка драма о фаталности, у којој се топос инцеста и жудње окончава тескобом, лудилом, проклетством и злочиним, преобликовани су у снажну, експресионистичку, глумачки страсну представу о безграничности љубави, патњи и покајању. Соња Петровић успела је да Настасијевићеву параболу о неуништивости телесне жудње, која одводи јунаке и јунакиње у злочин и смрт, преведе у сценски артикулисан говор, да заумне говорне изразе уплете у све јасне и разјашњене делове радње. Њена режија садржи елементе истинског позоришног ритуала којем се глумачки ансамбл здушно предаје.

4. ЧУДО У ШАРГАНУ, ТЕКСТ Љубомир Симовић, РЕЖИЈА Јагош Марковић; ЈУГОСЛОВЕНСКО ДРАМСКО ПОЗОРИШТЕ БЕОГРАД

Привидно натуралистичка, апсолутно чудесна драмска повесница о идентитету раскриљена је од необичних, несрећних животних прича до централне идеје о чудесима човека који ће на себе преузети грехове скупине страдалница и страдалника изгубљених у времену и простору. Јагош Марковић је редитељски виртуозно ускладио ритам збивања са истанчаним тоналитетом Симовићеве драмске поезије саткане од језика свакодневице утапајући је у добовање непрекидне кише, симболичке предапокалиптичне опомене.

5. ГОДИНЕ ВРАНА, ТЕКСТ И РЕЖИЈА Синиша Ковачевић; НАРОДНО ПОЗОРИШТЕ БЕОГРАД

У основи драме Синише Ковачевића су историјски догађаји у Београду „две ледене ратне зиме“ Првог светског рата. Упркос томе, љубав, сентименталност и страственост су доминантне одлике драме *Године врана*. У сценској реализацији редитељ Ковачевић вешто користи простор на различитим плановима и перспективама, у дубину и у висину (ледена пустопољина, сиви претећи оловни облаци). Стилизовани, кореографисани налети врана у комбинацији са предметима, музиком и тишинама, криковима и ритмовима превазилазе своју изворну метафоричност и доводе до најдубљих и најскривенијих емоција: туге, љутње, страха, тескобе, изазивајући снажно дејство код публике која жуди за непосредним сликама. Злокобне, претеће вране над Србијом, истовремено успело дејствују као везивно ткиво сценских слика.

6. РОЛЕРКОСТЕР, ТЕКСТ Јелена Кајго, РЕЖИЈА Милица Краљ; АТЕЉЕ 212 БЕОГРАД

Комедија *Ролеркоштер* дотиче бројна важна подручја наше савремености: религију, идентитет, технолошки и информатички прогрес, ментално и духовно устројство људског бића. Редитељка Милица Краљ на основу овог драмског текста, сучељавајући два света (стари, наиван и доброћудан, са бизарностима и дехуманизмом новог) гради урнебесну комедију са елементима театра апсурда и гротеске.

7. ПОСЛЕДЊЕ ДЕВОЈЧИЦЕ, ТЕКСТ Маја Пелевић, РЕЖИЈА Кокан Младеновић; ПОЗОРИШТЕ „Деже Костолањи“ СУБОТИЦА

На основу драме Маје Пелевић, Кокан Младеновић гради снажно, интелигентно, целовито и поетски интонирано позорје о првим (рођење) и последњим (смрт) стварима овог нашег безнадежног Света. Ова дубоко интимна драмска повест, одсликава и глобалну слику сумрака наше цивилизације у којој је све, укључујући и најневинија бића, људски подмладак, подложен законима тржишта. На гледаочева чула ова монолитна позоришна структура, у заносној игри и песми глумачког ансамбла театра „Деже Костолањи“, делује као драмска симфонија, као аутентични урлик, вапај, последња Опомена човечанству.

8. ФЛЕКЕ, ТЕКСТ ТИЈАНА ГРУМИЋ, РЕЖИЈА ЈУГ ЋОРЂЕВИЋ; КРАЉЕВАЧКО ПОЗОРИШТЕ

Зато што је писана из перспективе детета, драма *Флеке* Тијане Грумић поседује посебну, поетску вредност. Представа о одрастању девојчице у миљеу јасно поларизованих родних улога и уз перманентно присуство смрти, задржава ту поетичност, упркос окрутном парадоксу на који се ослања. Атмосфера представе је сентиментална, бојена чежњом, сновињем, али непрекинуто осенчена флеком, присуством смрти. Редитељски поступак Југа Ћорђевића карактерише брижљив приступ лирској фактури драме Тијане Грумић тако што потцртава сценски атрактивне, ведре, асоцијативне низове, свесно градећи контраст у односу на сталну присутност атмосфере туге и сете. Тако је настала целовита чудесна вртешка од недосањаних снова.

9. БЛУДНИ ДАНИ КУРАТОГ ЦОНИЈА, ПО РОМАНУ ФИЛИПА ГРУИЋА, ДРАМАТИЗАЦИЈА ДИМИТРИЈЕ КОКАНОВ, РЕЖИЈА ЈОВАНА ТОМИЋ; НОВОСАДСКО ПОЗОРИШТЕ/ Újvidéki Színház Нови Сад и СТЕРИЈИНО ПОЗОРЈЕ

Једна од модерних верзија параболе о „сину разметном“. Цони, трагајући за оцем – а истовремено супротстављајући се „женском“ принципу – настоји да пронађе себе. Још једна драмска прича о одрастању јер јунак ни сам не зна ко је. Цони је авантуриста, храбар, снажан, заводљив, нарцисоидан, духовит, размажен и рањив. Уистину, он је „жељан љубави и пажње једне особе за којом трага на свом путовању“. Он је и јунак и антијунак. Лирична поливалентност је основа редитељског приступа Јоване Томић. Она пажљиво и упечатљиво, служећи се повремено и иронијом, развија низ жанровских варијација које налази у згуснутој драматизацији Димитрија Коканова.

НЕТАКМИЧАРСКА МЕЂУНАРОДНА СЕЛЕКЦИЈА „КРУГОВИ“

И у селекцији *Кругови* следимо концепт Такмичарске селекције, односно начело да се бирају представе из корпуса националне драматургије. На тај начин Стеријино позорје још једном настоји да потцрта доследност у остваривању своје основне мисије. На основу тога за овогодишње 67. Стеријино позорје предлажем представе:

1. ЈА САМ ОНА КОЈА НИСАМ, ПИСАЦ МАТЕ МАТИШИЋ, РЕЖИЈА ПАОЛО МАЂЕЛИ; ЗКМ ЗАГРЕБ (ХРВАТСКА)

Праизведба новог провокативног текста Мате Матишића *Ја сам она која нисам* у режији Паола Мађелија је драмски триптих: *Хрвајска Лолиша*, *Порно филм* и *Жена гјевојчица*, једночинке које су делимично повезане ликовима. У свакој једночинки аутор тематизује облике женске потчињености и потлачености. Редитељ Мађели гради три пародије о нама, нашем лажном моралу и о томе како у тој лажи функционише тзв. виши слој, дакле интелектуалци те друштво у целини. Спајајући елементе спектакла, мелодраме, сатире, комедије, трагедије и гротеске, Мађели појачава гротескност и ствара социјалну фреску.

2. УСИДРЕНЕ, ПИСАЦ ЕЛВИС БОШЊАК, РЕЖИЈА АНАСТАСИЈА ЈАНКОВСКА; ХНК СПЛИТ, ГДК „ГАВЕЛА“ ЗАГРЕБ, ХНК ЗАДАР (ХРВАТСКА)

Бошњаково драмско писмо личи на чеховљевску драматургију примењену на далматински амбијент и темперамент. Средишња тема је породица као главни извор отуђења. Бошњак је писац благе ироније и тихе гротеске. У средишту радње је судбина жене која, попут небројених жена са острва, чека мужа да се врати из прекоморских земаља. Та неизмерна патња, чекање и одлука да се таква судбина прихвати чвориште је ове узбудљиве, језички егзотичне драме.

3. MY NAME IS GORAN STEFANOVSKI, драматург **Бранислава Илић**, режија **Бранислав Мићуновић**; Драмски театар Скопље (Северна Македонија)

Горан Стефановски је један од највећих драмских писаца Македоније и региона. Његове драме су ванвременске, универзалне и увек актуелне. Бранислав Мићуновић је на основу ауторске адаптације Браниславе Илић, која садржи монтажу сцена из седам драма Горана Стефановског (*Црна рупа*, *Лонџилеј*, *Сарајево*, *Казабалкан*, *Хошел Европа*, *Евроалиен*, *Одисеја*) изградио својеврсну интимну, узбудљиву и децентну, глумачки раскошну посвету великом драмском писцу, троструком добитнику Стеријине награде.

ПРЕДСТАВА У ЧАСТ НАГРАЂЕНИХ

ХРКАЧИ, текст и режија **Никола Пејаковић**; Народно позориште Републике Српске Бањалука (БиХ-РС)

Урнебесна представа, са елементима театра апсурда, комедија о корони, али и „о нама и нашим болестима које душу нападају; о демонском егу, о страстима и моралном суноврату модерног друштва и ове цивилизације“. У години велике тескобе, комедија Николе Пејаковића долази као идеална сценска форма за преко потребно растерећење и духовну релаксацију публике.

Селектор
Др Миливоје Млађеновић
Нови Сад, 4. април 2022.